

Міністерство освіти і науки України
ВСП « Ковельський промислово-економічний фаховий коледж
Луцького національного технічного університету»

Історія державності і культура
Методичні рекомендації до семінарських занять
для здобувачів освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр
денної форми здобуття освіти

Ковель, 2025

УДК 94(477) (07)

I-89

Затверджено до видання методичною радою ВСП «КПЕФК ЛНТУ»
протокол № _____ від « ____ » _____ 2025 року

Голова методичної ради ВСП «КПЕФК ЛНТУ» _____ Ігор ІЛЮШИК
Розглянуто і схвалено на засіданні циклової комісії зі словесних та
суспільних освітніх компонентів ВСП «Ковельський промислово-
економічний фаховий коледж ЛНТУ», протокол № від « ____ » _____
2025 року.

Голова циклової комісії _____ Ольга ПОТАПЧУК

Електронна копія друкованого видання передана до книжкового фонду
бібліотеки ВСП «КПЕФК ЛНТУ»

Завідувачка бібліотеки _____ Неля ТЕЛЮЧИК
(підпис)

Укладач: _____ Олеся ПРИЙМАЧУК, викладач ВСП «КПЕФК
ЛНТУ»

Рецензент: _____ Ольга ПОТАПЧУК, к.ф.н., викладач ВСП «КПЕФК
ЛНТУ»

Відповідальний за випуск: _____ Леся ПРОКОПЧУК, методист
ВСП «КПЕФК ЛНТУ»

Історія державності і культура [Текст]: методичні рекомендації до
семінарських занять для здобувачів освітньо-професійного ступеня
фаховий молодший бакалавр усіх спеціальностей денної форми
здобуття освіти/уклад. Олеся Приймачук. – Ковель: ВСП «КПЕФК
ЛНТУ», 2025. – 25 с.

Видання містить методичні рекомендації до семінарських занять
з освітнього компонента Історія державності і культура. Вони
направлені на формування у здобувачів аналітичних навичок та
поглиблення знань, розвиток професійної компетенції. Призначене для
здобувачів освітньо-професійного ступеня фаховий молодший
бакалавр усіх спеціальностей денної форми здобуття освіти.

© О.Приймачук, 2025

ВСТУП

Історія України – одна зі складових історичної науки, що досліджує генезис і закономірності становлення та розвитку українського народу, його боротьбу за національно-державну незалежність та пов'язані з нею подвиги, тріумфи, драми, трагедії. Кожен напрям історичної науки має свій предмет вивчення. Предметом вивчення освітнього компонента «Історія державності і культура» є дослідження в хронологічній послідовності минулого нашого українського народу в усій багатоваріантності відносин, які складались упродовж віків, закономірностей його розвитку з метою більш ґрунтового розуміння сучасності, перспектив і шляхів майбутнього.

Основними методами навчання у викладанні освітнього компонента «Історія державності і культури» є словесні (опитування, бесіди, дискусії), наочні (презентації, використання матеріалів етнографічного характеру, практичні (конспектування та обговорення писемних джерел, виконання підсумкової контрольної роботи, написання реферату, підготовка тез на студентську науково-практичну конференцію).

Семінар – це вид навчального заняття, що переслідує мету поглиблення та закріплення знань, отриманих на лекціях та при самостійному вивченні окремих тем. Семінар також має сприяти розвитку мовного етикету, логічного й художньо-образного мислення, загальної культури особистості здобувача. Готуючись до семінарського заняття, здобувачі повинні опрацювати рекомендовані до даної теми джерела та літературу, продумати відповіді на кожне питання, скласти план та короткі тези свого виступу. Важливе значення у підготовці до семінару мають консультації викладачів, час і місце проведення яких доводиться до відома здобувачів. Готуватися до семінарського заняття необхідно заздалегідь. Всебічна та ґрунтова підготовка – важлива передумова створення творчої атмосфери при обговоренні передбачених планом семінару питань, змістовних виступів та доповнень. На семінарі здобувачі повинні доповнювати свої записи новим матеріалом з виступів своїх одногрупників та викладача. Високий рівень навчальних занять характеризується не лише їх науковим значенням, але й тим, як вони впливають на здобувачів чи викликають у них потребу глибоко і всебічно вивчати суспільні науки, самостійно працювати з метою поповнення своїх знань. Ураховуючи власний багаторічний досвід викладання історії у коледжі, а також передовий досвід своїх колег, я прагну, щоб здобувачі, використовуючи рекомендації при підготовці до семінарських занять, рефератів, доповідей, навчались аналітично мислити, збагачувати і розширювати світогляд, готуючись у недалекому майбутньому вписати нові яскраві сторінки в історію своєї Батьківщини.

Семінар № 1. Культура Давньоруської держави

План

1. Особливості слов'янської культури до прийняття християнства
2. Християнізація – рушій нових культурних процесів у Київській державі
3. Галицько-Волинська держава: формування західного генотипу української культури

Теми рефератів

1. «Двовір'я» та його специфічне втілення в українській культурі
2. Зв'язок культури Київської держави з античністю
3. Розвиток освіти та науки у Київській Русі
4. Правова культура Київської Русі
5. Сакральне мистецтво: архітектура, живопис, скульптура
6. Літописання доби Київської Русі
7. Музичне мистецтво Київської Русі
8. Українська національна символіка
9. Літературні пам'ятки Київської Русі
10. Давньоруська культурна спадщина в східноєвропейському ареалі культурних традицій

Методичні рекомендації

Слід акцентувати увагу на тому, що культура Київської Русі – яскраве явище європейської середньовічної культури. Київська Русь проіснувала з IX до середини XIII століття.

Аналіз першого питання доцільно почати з розгляду соціально-економічних та суспільно-політичних передумов християнізації. Закономірно, що духовна перевага християнської культури над язичницькою усвідомлювалася дедалі сильніше. Виникнення Київської держави ознаменувалося поступовою, а іноді й революційною зміною світогляду від родинно-племінного до державницького та від язичницького до християнського. Цей процес став основою та змістом культурного розвитку Київської Русі. Аналізуючи особливості прийняття християнства, потрібно звернути увагу на те, що у X ст. християнство стало панівною релігією в Європі. На Русі про християнство було відомо задовго до релігійних реформ Володимира Великого: християнами були Аскольд і Дір. Достовірним є факт хрещення княгині Ольги у 958 році, але вирішальним для процесу християнізації України було введення релігії як державної у 988 році князем Володимиром. Щоб замінити місцеві вірування й обряди єдиним християнським культом, церковним проповідникам та ієрархам довелося тривалий час пристосовувати свої служби до язичницьких богів, свят, обрядів, традицій. Так, бог Перун став ототожнюватися з Іллею-пророком, Ярило – зі святим Юрієм (Георгієм), давні зимові свята були приурочені до Різдва Христового і Хрещення, дохристиянське свято Великодня (назва збереглася) – до Воскресіння Ісуса Христа і т. д. Проти язичницького свята Івана Купала церква боролася багато сторіч, але так і не змогла його подолати. Так і не вдалося

похитнути віру народу в «нижчі духи». Процес християнізації на Русі розтягнувся на віки.

Важливою подією, яка сприяла християнізації, стало запровадження в Київській Русі писемності і літератури. У 60–70-х роках IX ст. візантійський імператор Михайло III відправив до слов'ян двох братів-священників – Кирила і Мефодія. Вони упорядкували слов'янський алфавіт і переклали на церковно-слов'янську мову Євангеліє. Варто зазначити, що давньоруська література в цей час розвивалася рідною мовою. Церковнослов'янською мовою писалася церковно-повчальна та житійна література, близькою до розмовної велася ділове листування, складалися юридичні акти («Руська правда»), літописи, пам'ятки світської літератури («Слово о полку Ігоревім»). Обидві мови були близькі та зрозумілі українському народу.

Писемна література спиралася на два джерела – усну народну творчість і християнську традицію. Народні пісні й перекази використовувалися літописцями. Від усної народної творчості Древньої Русі у фольклорі українського народу збереглися колядки і щедрівки. Вершиною усної народної творчості став героїчний билинний епос. Билина (старина) – руська народна епічна пісня про богатирів та їх подвиги, народні речитативно-мелодійні епічні пісні соціально-побутового змісту, героїко-патріотичного характеру. Билинні тексти прийнято поділяти на два типи: 1) військові, власне героїчні (билини про Іллю Муромця, Добриню Нікитича, Альошу Поповича); 2) соціально-побутові, в яких, проте, завжди наявний і вдалий героїчний елемент («Вольга і Микула», «Дюк Степанович», билини про Садка). Окрім цього, усі билини діляться на два цикли – київський та новгородський (залежно від того, з якими центрами давньої Русі співвідносяться події, що описані в них). Головною темою билин стала боротьба з іноземними загарбниками, ідея єдності та величі Київської Русі. Билини (старини) – виникли на основі абсолютно конкретних історичних подій. Тікаючи від татаро-монгольського гніту (XIII–XIV ст.) скоморохи занесли ці пісні на окраїнні землі Княжої держави (Новгородська земля й прилеглі території), звідки вони поширилися на Урал і в Сибір. В Україні на зміну цьому старовинному епосові прийшли козацькі думи, пісні, легенди про боротьбу з турецькими, татарськими й польськими завойовниками в XVI–XVII ст. Головні персонажі билин – є історичними особами, їхні імена зафіксовані в «Повісті временних літ», інших хроніках та рукописних документах того часу. Ці ж образи побутують в інших жанрах українського фольклору (баладах, думах, легендах, казках, піснях). Билинний епос поділяють також на кілька груп, які виокремлюються на основі трьох принципів: хронологічного (час подій), географічного (місця подій) тематичного (самі події й спосіб їх реального зображення). Найвідомішим героєм київського циклу є Ілля Муромець. Його ім'я згадується і в епосах інших народів, що свідчить про популярність богатиря Іллі не тільки в межах Русі. У билинах про Іллю Муромця чітко простежується ідея християнства. Він не був 17-річним багатирем з дитинства. У билині «Ізцілення Іллі» йдеться про те, що він до 30

років «сиднем сидів» – був паралізований. Вилікували його каліки (перехожі – прочани до святих місць), які володіли християнським даром чудесного зцілення. Перші діяння Іллі після видужання – селянська робота на землі, корчування лісу під поле. Так випробовується його богатирська сила, і тільки після цього він став готовим до поєдинку з ворогом. У першій билині про його військові подвиги («Ілля і Соловей-розбійник») Ілля отримує від батьків наказ творити тільки добро. Тому він сам обирає свій подальший життєвий шлях – послужити князеві Володимиру вірою-правдою, постояти за віру християнську.

Композиція билин усталена. Кожна билина ділиться на три частини: зачин (заспів), виклад і кінцівка (ісход). Зачин і кінцівка мають спеціальні поетичні форми й виконують функції обрамлення билин. Поетичність цього жанру також забезпечується вживанням постійних епітетів (чисте поле, ясне сонце), порівнянь (багатозначних і гіперболічних, наприклад, богатир б'є ворогів, мов траву косить), метафор (заспівала тятива, розгорівся бенкет), паралелізмів (коли внутрішній світ людини порівнюється з явищами природи, наприклад: «на заході красне сонечко – на відході життя дівоче»). Важливу роль відіграє гіперболізація та ідеалізація героїв. Билинний вірш побудований за законами народного тонічного віршування. Він виконується наспівною мовою (речитативом). Билинам властиве римування, але рима часто тільки віддалено співзвучна. У давнину билини виконували в супроводі струнного музичного інструмента (найчастіше гуслів), але з часом ця манера їхнього виконання втратилась.

Велику роль у Київській держ. починає відігравати перекладна література. З Константинополя до Києва стали надходити церковні і світські твори, написані грецькою та іншими мовами. Одним з перших на Русі був переклад Євангелія, виконаний у Києві дияконом Григорієм для новгородського посадника Остромира – «Остромирове Євангеліє». Також поширювалися апокрифічні твори – твори релігійного змісту, неканонізовані церквою. Тут же, обов'язково зупинитися на розвитку «книжкового» мистецтва і появі перших бібліотек, та охарактеризувати особливості книгопереписування в державі.

Далі, необхідно звернути увагу на той факт, що із запровадженням писемності поступово почала розвиватися освіта, яка полягала у навчанні вмінню читати, писати, рахувати. Потім слід зупинитися на свідченнях про вищу освіту в Київській Русі, зокрема серед церковних ієрархів, та членів княжої родини і наближених до неї осіб.

Розглядаючи питання приєднання Київської Русі до світового культурного процесу, здобувачам доцільно з'ясувати, що християнізація сприяла бурхливому розвитку всіх видів мистецтва. Духовне піднесення русичів особливо виявилось в архітектурі, іконописі, музиці, літературі, книжковій мініатюрі. Потім, було б корисним звернути увагу на культуру Галицько-Волинського князівства – складової історії Давньої Русі періоду феодальної роздрібненості. Варто зазначити про причини феодальної роздрібненості, що корінилися у 18 тогочасних виробничих і суспільних відносинах, які розвивалися на базі

піднесення продуктивних сил у сільському господарстві й ремеслі. Далі слід перейти до розгляду основних мистецьких здобутків Галицько-Волинського князівства. При цьому бажано підкреслити, що поширеними жанрами літератури у XIII ст. стають військові повісті, розповіді про життя мучеників, проповіді. Успішно розвивалося й літописання у Галицько-Волинському князівстві, а розвиток усної народної творчості відбувався на основі давньоруських усно-поетичних надбань і традицій. Високохудожньою писемною пам'яткою XIII століття є «Галицько-Волинський літопис», перша частина якого була складена в Галичі. В Галицько-Волинському літописі серед багатьох цікавих історичних подій та імен згадаються три тодішні галицькі діячі культури – «премудрий художник» Тимофій, «хитрець» Авдій і «словетний співець» Митуса.

Яскравим виявом високого рівня української культури була архітектура краю. Визначальним у розвитку тогочасної архітектурної творчості залишалося храмове будівництво. Здобувачам необхідно звернути увагу і на високий рівень оборонно-фортифікаційного мистецтва у Галичині. Саме галицька архітектурна школа стала характерним поєднанням давніх традицій київсько-візантійського мистецтва з європейською технікою будівництва та декоративним оздобленням храмів і палаців.

По закінченні вивчення цієї теми здобувачі повинні оволодіти змістом таких категорій: *християнство, книжкова мініатюра, глаголиця, кирилиця, літописання, храмове будівництво, канон, візантійський стиль.*

Питання для самоконтролю

1. У чому полягала зміна світоглядної системи у людини часів Київської Русі?
2. Дайте характеристику політичній системі та державницькій ідеології на Русі.
3. Як відбувався розвиток освіти у добу князювання Ярослава Мудрого?
4. Назвіть архітектурні пам'ятки Київської Русі та їх особливості.
5. Розвиток книжної справи. Особливості літописної, перекладної та оригінальної літератури.
6. Роль стольних міст, церкви і княжого двору в розвитку культури.
7. Кого Ви знаєте із відомих діячів культури Київської Русі?
8. Характеристика культури Київської Русі як середньовічного типу культури. Назвіть провідні жанри мистецтва.
9. Загальна характеристика соціально-політичного становища у Галицькій і Волинській землях у XII–XIII ст.
10. Пам'ятки мистецтва Київської Русі та Галицько-Волинського князівства. Особливості архітектури, живопису і художніх ремесел.

Рекомендована література

1. Історія України. Нац. підручник за ред. В. Качкана. Видання 2-е перероблене і доповнене. К. 2019.
2. Історія української культури. Нац. підручник за ред. В. Качкана. Видання 2-е перероблене і доповнене. К. 2020.

3. Власов В., Кульчицький Ю., Панарін О. Історія України. Комплексне видання. К. 2021.
4. Зінкевич Р., Ратушна О., Нагірняк А. Історія державності та культури України. Львів. 2020.
5. Огієнко І. Українська культура. К. 2021.
6. Історія української культури (від стародавніх часів до XIX століття) / за ред. Ю. Сабадаш. К. 2020.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека «Культура України». URL: <http://elib.nplu.org/>
2. Бібліотека текстів з історії української культури, першоджерела з історії української літератури та мови, історії України. URL: <http://izbornyk.org.ua/>
3. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАНУ. URL: <http://etnolog.org.ua/>

Семінар № 2. Українська культура у XIV–XVI ст.

План

1. Ренесансний гуманізм в Україні
2. Формування державної ідеї в літописах, історичних і літературних творах
3. Острозька школа і Києво-Могилянська академія як осередки нових культурних процесів на Україні

Теми рефератів

1. Українська культура та європейські культурні процеси XIV–XVII ст.
2. Ідеал людини доби Відродження.
3. Брестська церковна унія: підготовка, здійснення, наслідки.
4. Вплив реформації в українських землях.
5. Виникнення та діяльність православних братств.
6. Релігійна полеміка, її основні ідеї та представники.
7. Виникнення і діяльність київського культурного осередку.
8. Становище української православної церкви. Духовенство.
9. Полемічна література у релігійній боротьбі XVI–початку XVII ст.
10. Культурно-просвітницька діяльність Петра Могили.
11. Україна очима чужоземних мандрівників.
12. Україна очима чужоземних мандрівників.
13. Розвиток українського книгодрукування в українських землях.
14. Система освіти в Україні II пол. XVI–середини XVII ст.

Методичні рекомендації

Перше питання полягає в аналізі європейського Ренесансу та його впливу на розвиток української культури у XV–XVI ст. У XV–XVI ст. у культурному житті багатьох європейських країн відбувся могутній сплеск. Згодом цей період назвали Відродженням або Ренесансом. Здобувач має звернути увагу на те, що гуманізм Ренесансу є відродженням античного мислення і науки. Принципово новим для ренесансної епохи є піднесення значення краси, що варто відзначити

при підготовці цього питання. Глибоке піднесення природи, людини, космосу, характерне майже для всіх представників Відродження. Практичного значення набуває всебічна освіченість митця, його обізнаність у різних галузях наукових знань. Здобувач має зрозуміти, що розповсюдження гуманістичних ідей в Україні сприяло встановленню культурних зв'язків з країнами Західної Європи. При розгляді цього питання важливим є з'ясування причин гальмування ренесансних впливів в українських землях. Варто також зрозуміти і особливість духовних процесів в українській культурі XIV – першої пол. XVII, що відбувались в умовах експансії Польсько-Литовської держави та Речі Посполитої. Слід також зазначити, що цей період в історії України дав українцям небагато культурно-цивілізаційних надбань. Далі необхідно особливо підкреслити, що Україна зазнала найбільших втрат від Люблінської Унії 1569 року: національному життю і національним традиціям було завдано тяжкого удару. Відбулись помітні зміни в адміністративному поділі українських земель.

При розгляді другого питання, потрібно зазначити, що на початку XV ст. починається національне пробудження, виникає протест українців проти полонізації, висуваються ідеї національної незалежності, пробуджуються національна свідомість українського народу, інтерес до рідної мови. Відбувається процес становлення української нації. Далі слід зазначити, що в цей період активно розвивається народна творчість, яка найвищого злету досягла у фольклорі, який є відображенням глибоких переживань. Особливої уваги заслуговує акцентування ролі пісень і дум у духовному житті українського народу. Потім необхідно звернути увагу, на той факт, що головним питанням культурного життя цієї доби було національне питання. Це було пов'язане з необхідністю збереження українського народу як етносу, його мови, культури та традицій. Далі слід розкрити місце освітніх центрів в справі збереження ідей православ'я, і вирішенні проблем духовно-національного змісту. Освітня діяльність братств мала особливе значення для формування системи освіти в Україні. Братства національно-релігійні громадські організації нашого православного міщанства. Спочатку завданнями церковних братств була турбота про зовнішній порядок у храмі, його матеріальну підтримку, утримання шпиталів, допомога хворим і малозабезпеченим. Члени братства платили великі внески, на які влаштовувались свята – «кануни». Але згодом вони все активніше включалися в суспільно-політичний, національно-визвольний рух, стали осередками розвитку української культури. Багато в чому саме завдяки підтримці зміцнених братств самобутня українська культура змогла вистояти у протистоянні з єзуїтами і державними інститутами Речі Посполитої. Доцільно буде проаналізувати діяльність Львівського братства та його відомих викладачів – Арсенія Еласонського, братів Стефана і Лаврентія Зизаніїв, Памви Беринди, Іова Борецького. За аналогією із Львівською школою виникають братські школи у Галичі, Луцьку, Вінниці, Немирові, та інших містах. У Києві братська школа була

заснована в 1615 році. Першим її ректором став Іов Борецький, другим – Мелетій Смотрицький, третім – Касіян Сакович.

Особливої сили й політичної ваги братству надав вступ до нього гетьмана П. Сагайдачного з усім Військом Запорізьким, завдяки чому воно перетворилося на могутній осередок національно-визвольного й культурного руху. З його ініціативи у 1620 році в Україні було відновлено православну ієрархію. Найбільшою заслугою братства як культурного осередку було заснування Києво-Могилянського колегіума (з 1701р. – Києво-Могилянська академія).

При підготовці до цього питання здобувач повинен опанувати концепціями перших представників української гуманістичної думки в українських землях: Юрія Дрогобича (Ю. Котермака), Павла Русина (П. Процелера) із Кросно, Станіслава Оріховського.

Важливим для вивчення третього питання є усвідомлення напрямів діяльності Острозького культурно-освітнього центру заснованого Костянтином Острозьким. Варто розглянути особливості творчої діяльності його представників: Г. Смотрицького, К. Лукаріса, Д. Наливайка, І. Лятоша та інших вчених та викладачів Острозької академії. Для з'ясування цього питання слід приділити увагу книгодрукарській справі в Україні. Так, Ш. Фіоль був друкарем першої україномовної книжки поза межами України, а І. Федоров – першодрукар в українських землях, з діяльністю якого пов'язано створення культурної пам'ятки – видання повної художньо ілюстрованої Біблії слов'янською мовою в 1581 році. Вивчення третього питання семінару пов'язано з розкриттям досягнень українських літераторів тієї доби – прихильників європейської гуманістичної традиції: Ю. Рогатинця, М. Смотрицького, З. Копистенського, Д. Наливайка, С. і Л. Зизаніїв. Не менш знайомі були й представники візантійської традиції: І. Вишенський, І. Борецький, Й. Княгицький, Й. Почаївський, І. Копистенський та ін. В цьому питанні має бути проаналізована й здобувачем поезія тих часів. повинен знати, що полемічна література тих часів стала важливою ідейною зброєю в боротьбі за соціальне та національне визволення українського народу та сприяла піднесенню національно-визвольного руху.

Характеризуючи структурну організацію навчання у Острозькій академії, слід звернути увагу, що вагомі здобутки вітчизняної вищої освіти пов'язані з ім'ям Петра Могили, який, будучи митрополитом Київським, у 1632 році заснував Київський колегіум – вищий заклад європейського типу. Саме йому судилося стати єдиним вищим навчальним закладом Східної Європи, де готувались кадри для всього православного світу і відіграти значну роль у розвитку освіти, науки і культури в Україні. Потрібно звернути увагу здобувачів і на реформаторську діяльність митрополита Київського і Галицького Петра Могили, який був відданим і невтомним борцем за торжество православ'я в складних історичних обставинах на Україні в XVII столітті.

По закінченню вивчення цієї теми необхідно оволодіти змістом таких категорій: *гуманізм, Ренесанс, нація, етнос, національна ідея, літопис*.

Питання для самоконтролю

1. Яким, на Вашу думку, було становище України у складі Великого князівства Литовського?
2. Історія церкви в Україні у XVI–XVII ст.
3. Розвиток освіти в польсько-литовську добу.
4. Як вплинула доба Реформації на гуманістичний розвиток України?
5. У чому полягала роль братств у розвитку освіти в Україні?
6. Охарактеризуйте роль Острозької школи у поширенні освіти і книгодрукуванні.
7. У чому полягала сутність релігійної та соціальної позиції Івана Вишенського?
8. Перші книгодрукарі слов'ян. Яким був їх внесок у розвиток духовності?
9. У чому виражалась культурно-просвітницька діяльність Петра Могили?

Рекомендована література

1. Історія України. Нац. підручник за ред. В. Качкана. Видання 2-е перероблене і доповнене. К. 2019.
2. Історія української культури. Нац. підручник за ред. В. Качкана. Видання 2-е перероблене і доповнене. К. 2020.
3. Власов В., Кульчицький Ю., Панарін О. Історія України. Комплексне видання. К. 2021.
4. Зінкевич Р., Ратушна О., Нагірняк А. Історія державності та культури України. Львів. 2020.
5. Огієнко І. Українська культура. К. 2021.
6. Історія української культури (від стародавніх часів до XIX століття) / за ред. Ю. Сабадаш. К. 2020.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека «Культура України». URL: <http://elib.nplu.org/>
2. Бібліотека текстів з історії української культури, першоджерела з історії української літератури та мови, історії України. URL: <http://izbornyk.org.ua/>
3. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАНУ.

Семінар № 3. Національно-культурне відродження України у XIX - в першій половині XX ст.

План

1. Формування різночинної інтелігенції та зростання інтересу до національної історії і культури українського народу
2. Становлення національного професійного театру
3. Особливості образотворчого мистецтва та архітектури
4. Культурний розвиток України в період Національної революції 1917–1921 рр.
5. Література й театр на тлі нових національних та соціальних реалій

Теми рефератів

1. Діячі української культури ХІХ ст.: їх роль в європейському просторі.
2. «Просвіти» та їх роль у культурному процесі.
3. Нові течії відображення світу в мистецтві початку ХХ ст.: модернізм та реалізм.
4. Сутність «теорії боротьби двох культур».
5. Діяльність першої Української академії наук, її значення.
6. Театр «Березіль» – нова віха театрального мистецтва України.
7. С.Крушельницька – оперна співачка української та зарубіжної сцени.
8. О. Довженко – видатний майстер українського і світового кіномистецтва.
9. Значення та діяльність ВАПЛІТЕ як провідного літературного об'єднання 20-тих рр. ХХ століття.
10. Культурні процеси в західноукраїнських землях у 20–30-ті рр.
11. Суспільно-культурна діяльність М. Хвильового.
12. Ставлення «Пролеткульту» до культури попередніх століть.
13. Сталінські репресії проти української інтелігенції.
14. Вплив Другої світової війни на художню українську культуру та мистецтво.

Методичні рекомендації

При вивченні цієї теми слід звернути увагу на той факт, що виникненню й поширенню української національної самосвідомості сприяло багато чинників суспільно-політичного і культурно-освітнього характеру.

Розглядаючи перше питання семінару необхідно ознайомитись з широким колом світоглядних засад європейської культури, зокрема, з художніми стилями романтизму та класицизму. Як і в інших країнах Європи, місію вирішення національних проблем в Україні взяла на себе національно свідома, добре освічена еліта – інтелігенція, представники якої походили з різних верств населення. Усвідомлюючи свій «борг» перед народом, який зберіг національну культуру і виступав, на їх думку, потужною культуротворчою силою, представники інтелігенції вважали за необхідне вести культурно-освітню роботу, поширювати грамотність, сприяти пробудженню національної свідомості простих людей. Далі слід зазначити, що в українському відродженні ХІХ ст. виділяють три наступні етапи: І етап – період становлення національної інтелігенції, збирання і вивчення історичного, етнографічного й фольклорного матеріалу; діяльність «Руської трійці»; час заснування Харківського, Київського та Новоросійського університетів. Характеризуючи цей період розвитку освіти та наукових знань в Україні, потрібно звернути увагу на створення системи вищих та спеціальних навчальних закладів. Наукові дослідження О. Ляпунова, М. Ващенко-Захарченка, М. Авенаріуса, М. Бекетова, І. Мечникова, І. Полюя, М.Делоне. ІІ етап – відзначається пробудженням національної свідомості у колах різночинної інтелігенції і пов'язаний з діяльністю Кирило-Мефодіївського товариства і громад. Тиск цензури та обмеження національно-культурного руху.

Валуєвський циркуляр (1863) та Емський акт (1876). Заснування в Петербурзі журналу «Основа» (1861-1862). Культурно-просвітницька діяльність громад. В. Антонович, П. Житецький, П. Чубинський, Т. Рильський, М. Драгоманов. Південно-західний відділ Російського географічного товариства – перший науковий українознавчий осередок у Наддніпрянській Україні. III етап ознаменований оформленням думки щодо політичної не залежності України, виникненням політичних рухів і партій, приєднанням більш широких народних сил до патріотичного руху відродження. Брошура М. Міхновського «Самостійна Україна». Доцільно звернути увагу на формування «Просвіт» та створення Наукового товариства імені Тараса Шевченка (1873). Громадсько-культурна діяльність М. Грушевського. Здобувачі повинні засвоїти, що відбувається трансформація культурницького руху. Формування інфраструктури української культури. Етнографічні дослідження та фольклористика: Ф. Вовк, В. Хвойка, М. Сумцов, П. Чубинський. Розвиток мовознавства: П. Житецький, О. Потебня, А. Кримський, Б. Грінченко. Потім слід з'ясувати роль передових громадських діячів і літераторів у процесі становлення і розвитку свідомості українського народу, а саме І. П. Котляревського, який став засновником літературної мови, М. Костомарова, який активно поширював українську культуру, показати, що ідеї реалізму знайшли своє продовження у творах П. П. Гулака-Артемовського, Є. Гребінки, Г. Квітки-Основ'яненка.

Необхідно зазначити, що в цей період відбувається становлення професійного українського театру, який пов'язаний з творчістю таких видатних митців, як М. Кропивницький, М. Старицький, та І. Карпенко-Карий. Видатними акторами того часу були М. Садовський, П. Саксаганський, М. Заньковецька, А. Макимович, М. Садовська-Барілоті. Необхідно проаналізувати й театральне життя Західної України. Слід відзначити, що український театр того часу був музично-драматичним (зі співами, танцями), міцно пов'язаний з народною творчістю. Основу п'єс становили побутові оповіді про події народного життя.

При підготовці до вивчення музичних аспектів культури необхідно звернути увагу на діяльність С. Гулака-Артемовського, П. Сокальського, М. Аркаса, М. Лисенко – засновника української класичної музики.

При розгляді останнього питання семінарського заняття, потрібно відзначити, що великий крок вперед в українській художній культурі було зроблено в розвитку спеціальної малярської освіти. Саме в цей час засновуються Одеська художня школа (1865), Харківська художня школа М. Раєвської-Іванової (1869), Київська художня школа М. Мурашка (1875). Подальший розвиток отримав жанр портрету. Особливим колоритом відзначені портрети пера М. Мурашка, І. Крамського, І. Рєпіна, Т. Шевченка. Українське пластичне мистецтво та живопис. Плідно розвивалося мистецтво офорту, одним з яскравих представників якого був Тарас Григорович Шевченко. На завершення розгляду цього питання здобувачу варто розглянути імпресіонізм (почуття) в українському живописі І. Труш, О. Новаківський, О. Мурашко. Необхідно також звернути увагу здобувачів на те, що

з кінця XVIII ст. значні зміни відбулися у плануванні і забудові великих міст. Істотних успіхів досягло інженерне обладнання окремих споруд.

Наприкінці століття починається доба розвитку еkleктики як провідного напрямку в архітектурі. Основні принципи еkleктики надавали змогу вільно використовувати різні архітектурні стилі та декоративні елементи, такі як прийоми Ренесансу, бароко, рококо, класицизму. Слід зазначити, що культура кінця XIX – початку XX ст. – одне з найяскравіших і найскладніших явищ в історії світової культури.

Необхідно зупинитися на аналізі причин і особливостей культури цього періоду, чим вони були обумовлені, а також з'ясувати, що з огляду на велику строкатість літературних процесів у культурі XX ст. можна простежити в ній дві лінії історичного розвитку – це: сходження від романтизму до реалізму; а друга пов'язана з виникненням і подальшим розвитком модернізму. Напрямок критичного реалізму в українській літературі був представлений творчістю М. Вовчок. Л. Глібова, А. Свидницького. Поетичні збірки П. Грабовського, С. Руданського. Поява історичного роману в українській літературі: П. Куліш «Чорна Рада». Соціально-побутовий та соціально-психологічний напрям в українській літературі – І. Нечуй-Левицький, О. Кобилянська, П. Мирний. Імпресіонізм та неоромантизм в українській літературі. М. Коцюбинський, Л. Українка. І. Франко – найвизначніша постать української класичної літератури. Напрями неоромантизму (Л. Українка) та модернізму (М. Коцюбинський, М. Вороний, В. Винниченко, О. Олесь) в українській літературі.

Здобувачам потрібно знати, що першою стадією розвитку модернізму був декаданс, який найбільшого вираження знайшов у символістів, зокрема у творчості П. Верлена, А. Рембо, О. Блока, М. Врубеля, О. Скрибіна. Слід звернути увагу на ті обставини, що виникнення розвиненого модернізму було пов'язане з експресіонізмом, який знайшов своє відображення у живописі Е. Кірхнера, О. Кокошка, Е. Мунка. Близьким до експресіонізму вважається фовізм. До групи фовістів входили А. Матісс, Р. Дюфі, А. Дерен, К. Ван-Гоген. Потрібно розглянути основні мотиви і кольори, які використовували фовісти, але посилювали й загострювали їх. Протилежні позиції займали кубісти та футуристи. Про утворення футуризму заявив італійський письменник Ф. Марінетті, проголошуючи загибель мистецтва минулого і виникнення мистецтва майбутнього. Батьківщина футуризму – Італія, тому більшість саме італійських імен пов'язані саме із цією течією: У. Боччоні, Н. Карра, Дж. Северіні, Дж. Бала. Слід зазначити, що футуристи також вважали, що мистецтво не повинне відображати дійсність. Здобувачам необхідно знати, що кубізм виник у Парижі на початку XX ст. і пов'язаний з творчістю Жоржа Брака та раннього Пабло Пікассо. Кубісти виходили у своїй творчості з того, що справжню сутність усіх предметів та явищ реального світу, включаючи людину, може бути передано у вигляді різноманітних поєднань простих геометричних фігур. Саме, кубісти відмовилися від традиційних художніх засобів і розробили нові форми багато-

вимірної перспективи, які давали змогу показати об'єкт з усіх боків у вигляді безлічі площин, що перетинаються між собою, утворюючи напівпрозорі чотирикутники, трикутники, півкола.

Розглядаючи наступне питання семінарського заняття, відзначимо, що у зламний період кінця XIX ст. розвиток культури України був зумовлений соціально-економічними, політичними чинниками, особливостями її історичної і культурної спадщини, тяжінням до самовизначення за умов її специфічного геополітичного розташування. Культурному піднесенню в Україні сприяла також загальноросійська визвольна боротьба і пожвавлення революційних настроїв. Але найважливішими стали нові історичні реалії – хоч і недовга, але власна державність у формі Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, а також політика українізації в перші пореволюційні роки в Україні. Здобувачам необхідно усвідомити, що особливістю літературного процесу цього часу було розмаїття літературних напрямів та ідеологічна боротьба між ними, за умови домінування «Пролеткульту». У народному мистецтві постають проблеми: збереження національних художніх традицій та водночас опанування нових ідей, образів, форм їх вираження. Цю проблему намагалися вирішити нові творчі об'єднання «Гарт», куди входили Василь Еллан-Блакитний, Микола Хвильовий, Володимир Сосюра, спілка селянських письменників «Плуг» (А. Головка, П. Панч) та ін.

Далі слід зазначити, що крім цих об'єднань, існували також групи закоханих у світову й національну культурну спадщину неокласиків (Микола Зеров, Максим Рильський. Михайло Драй-Хмара), неосимволістів (Павло Тичина, Євген Плужник). Здобувачам необхідно вказати на те, що рання творчість Павла Тичини відзначалася елітарною чутливістю, драматичним пафосом розбудови національної культури, тому його називають головним представником українського поетичного необароко. В даному контексті також треба розглянути творчість панфутуристів (М. Семенко, Г. Шкурупій, ранні М. Бажан та Ю. Яновський), конструктивістів (В. Поліщук). Заснування «Вільної академії пролетарської літератури» (ВАПЛІТЕ) та її діяльність. Експериментальні прозові твори Г. Михайленко («Блакитний роман»), М. Хвильового («Вальдшнепи», збірки «Сині етюди», «Осінь»). Г. Косинки, Ю. Яновського, М. Йогансена, В. Підмогильного. Експресіоністичність прози В. Винниченка («Сонячна машина»), А. Головка «Діти Землі і Сонця», «Червоний роман», «Можу»), п'єс М. Куліша. Провісник літератури абсурду в Україні О. Влизько («Сфінкс»). Популярність гумориста О. Вишні. Загибель українського культурного ренесансу, «розстріляне відродження». Історична проза 1930-х років: Зінаїди Тулуб «Людолови», «Наливайко». Прозові твори А. Макаренка «Педагогічна поема», О. Копиленка «Десятикласники», О. Донченка «Школа над морем». Пригодницькі фантастичні жанри: повість М. Трублаїні «Шхуна Колумба», В. Владка «Нащадки скіфів». Потім здобувачам доцільно звернути увагу на те, що в цей період плідно розвивалося театральне мистецтво. Етапним у розвитку українського театру став

1918 рік, коли у Києві утворилися три театри: Державний драматичний, Державний народний та «Молодий театр» (з 1922 р. – модерний український театр «Березіль»). Необхідно відзначити й розвиток музичного мистецтва. Творчість композиторів Г. Верьовки, П. Козицького, Л. Ревуцького, М. Колеси. Започаткування Б. Лятошинським українського мистецького авангарду (опера «Золотий обруч»).

Здобувачам також доцільно знати, що значних успіхів досягає кіномистецтво, його успіхи були значною мірою пов'язані з творчістю О. Довженка. Далі слід відзначити, що воєнні роки вносять свої корективи в розвиток художнього життя. У радянському тилу українська науково-технічна інтелігенція брала активну участь у налагодженні роботи заводів і фабрик, випуску зброї. Співробітники інституту електрозварювання, очолюваного академіком АН УРСР Є. О. Патonom, впровадили нові методи електрозварювання у виробництво танків та авіабомб. Слід звернути увагу студентів, що під керівництвом академіка О. О. Богомольця в Уфі були створені ефективні препарати для лікування поранених бійців, і т.д. Патріотизм та захист Батьківщини стають провідною темою багатьох художніх творів: П. Тичини «Ми йдемо на бій», «Похорон друга», М. Рильського «Слово про рідну матір», «Жага», А. Малишка «Україно моя», тощо. Але вже одразу після війни знову почався наступ влади на українську художню інтелігенцію (звинувачення О. Довженка, В. Сосюри та ін.).

По закінченню вивчення цієї теми здобувачі повинні оволодіти змістом таких категорій: *недільні школи, педагогіка, «Просвіта», авангардизм, модернізм, імпресіонізм, постімпресіонізм, неоромантизм, декаданс, символізм, експресіонізм, фовізм, кубізм, андеграунд, панфутуризм, абстракціонізм, супрематизм, ампір, соціалістичний реалізм, сюрреалізм, монументальний живопис, «бойчукісти», плакатна графіка, «українізація», «розстріляне відродження», «Пролеткульт», «Плуг», «Гарт», неокласици, неосимволісти, панфутуристи, Українська наука та створення Державної академії наук.*

Питання для самоконтролю

1. Що Вам відомо про становлення національно-культурного відродження на Україні у XIX ст.?
2. Університети як осередок формування національної інтелігенції.
3. Особливості української мови у творах І. Котляревського, П. Гулака-Артемовського, Є. Гребінки, Г. Квітки-Основ'яненка, Т. Шевченка.
4. Охарактеризуйте прояви класицизму і реалізму в українській культурі.
5. Проблема національної роздвоєності української інтелігенції у творчості Є. Гребінки, М. Максимовича.
6. Роль П. Куліша у національно-культурному розвитку України.
7. І. Франко – видатний дослідник української культури.
8. Т. Г. Шевченко – видатний український митець.
9. Внесок М. І. Костомарова у вивчення та популяризацію української культури.

10. Діяльність «Просвіт» та їх роль у культурному процесі.
11. Дайте характеристику концепції соціалізму М. Драгоманова.
12. Наукові товариства та їх роль у розвитку науки наприкінці XIX – на поч. XX
13. Назвіть основні причини зміни світоглядної парадигми у культурі XX ст.
14. Охарактеризуйте провідні напрями і течії культур XX ст.
15. Які основні риси модернізму Вам відомі?
16. У чому полягає криза європейської реалістичної культури на зламі XIX–XX.
17. Як проявилась активізація культурних процесів в Україні кін. XIX – поч. XX.
18. Охарактеризуйте художньо – творчі угруповання 20-х рр. XX ст. та їх роль у розвитку української культури.
19. Назвіть особливості творчості В.Сосюри, М.Зерова, М.Рильського, П. Тичини, О.Вишні.

Рекомендована література

1. Історія України. Нац. підручник за ред. В. Качкана. Видання 2-е перероблене і доповнене. К. 2019.
2. Історія української культури. Нац. підручник за ред. В. Качкана. Видання 2-е перероблене і доповнене. К. 2020.
3. Власов В., Кульчицький Ю., Панарін О. Історія України. Комплексне видання. К. 2021.
4. Зінкевич Р., Ратушна О., Нагірняк А. Історія державності та культури України. Львів. 2020.
5. Історія української культури (від стародавніх часів до XIX століття) / за ред. Ю. Сабадаш. К. 2020.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека «Культура України». URL: <http://elib.nplu.org/>
2. Бібліотека текстів з історії української культури, першоджерела з історії української літератури та мови, історії України. URL: <http://izbornyk.org.ua/>
3. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАНУ. URL: <http://etnolog.org.ua/>
4. Національна бібліотека України імені Володимира Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/554>
5. Сайт «Культура України». URL: <http://k-ua.net/>

Семінар № 4. Українська культура в 1920-1930-х рр. XX ст.

План

1. Культурне будівництво у радянській Україні в 20–30 рр. XX ст.
2. Українська культура у період сталінізму
3. Репресії проти митців
4. Політика українізації
5. Розстріляне відродження

Методичні рекомендації

Підготовку до першого питання слід почати з політики радянського керівництва в галузі культури – офіційно вона була названа «культурною революцією». У культурному процесі 20—30-х років в Україні чітко простежується боротьба двох протилежних тенденцій оновлення: гуманістичної, пошукової, творчої і державно орієнтованої, централізованої, регламентованої. На початку 20-х років переважає перша, наприкінці 20-х — на початку 30-х років — домінує друга. Культурна революція розпочалась ліквідацією неписьменності. До середини 30-х років закінчилося формування радянської системи народної освіти. Було введено обов'язкові державні програми навчання, підручники, жорсткий розпорядок навчального процесу. Школа стала поділятися на початкову, середню, спеціальну, вищу. Складні й неоднозначні процеси відбувалися в українській літературі та мистецтві. 20-ті роки вважають українським культурним ренесансом. Відбувається заснування ВУАН. Значні відкриття зроблені у вивченні нелінійної механіки, теорії космічних польотів, автоматичному зварюванні металу, генетики і селекції рослин. Це роки небувалого піднесення образотворчого, театрального та музичного мистецтва, зародження українського радянського кінематографу. Українська музична культура 20-30-х років сформувалася у взаємодії традиційних канонів народного фольклору, спадщини музичної школи М. Лисенка та новітніх ідей європейських музикантів. У галузі української музичної культури працюють М. Вериківський, П. Козицький, Г. Верьовка, Л. Ревуцький. Домінуючим стилем в архітектурі в 20—30-ті рр. стає конструктивізм, суть якого полягала в граничному прагматизмі, він характеризується доцільністю, економністю, функціональністю, лаконізмом у засобах. З'являється нова генерація потужних українських письменників: прозаїки М. Хвильовий, Ю. Яновський, А. Головка, Ю. Шпол, О. Влизько, В. Підмогильний; поети П. Тичина, В. Сосюра, М. Семенко, Є. Плужник, М. Зеров; драматурги М. Куліш, І. Кочерга, І. Дніпровський, Я. Мамонтов. Своєю творчістю вони доводили наявність і необхідність національної, специфічної української літератури, орієнтованої на Європу, а не на Росію.

Підготовка другого питання неможлива без розуміння того, що у 1929 році багаторічна внутрішньопартійна боротьба у СРСР завершилася повною перемогою Й. Сталіна і його прихильників. Встановилася тоталітарна диктатура. Для культури це мало трагічні, руйнівні наслідки. Культура, як і всі сфери життя була поставлена під жорсткий ідеологічний і адміністративний контроль держави. Крок за кроком згорнули політику українізації. У 1932 р. з'явився термін «соціалістичний реалізм», який був проголошений єдиним правильним методом літератури і мистецтва, що збіднювало творчий процес. У 1938—1954 рр. було репресовано майже 500 українських письменників, хоча багато з них були

прихильниками радянської влади. Особливості культурних процесів воєнних років повністю диктувалися екстремальними умовами часу. На службу фронту була поставлена наука. Вірші, статті українських літераторів на захист Вітчизни з'явилися в газетах вже в перші дні війни. Це такі вірші П. Тичини, В. Сосюри, М. Бажана, Л. Первомайського. У місті Саратові була організована робота радіостанції ім. Т.Шевченка (Я.Галан, К. Гордієнко, В. Владко). Діяла пересувна прифронтowa радіостанція «Дніпро». У воєнні роки в Україні одним з головних жанрів стала публіцистика. Значний розвиток в роки війни отримує документальне кіно, Кінооператори здійснили справжній подвиг, донісши людям і залишивши нащадкам безцінні свідчення історії. О. Довженко. Битва за нашу Радянську Україну», «Перемога на Правобережній Україні».

По закінченню вивчення цієї теми необхідно оволодіти змістом таких категорій: *культурна революція, ліквідація неписьменності, ВУАН – всеукраїнська академія наук України, українізація, конструктивізм, соціалістичний реалізм, розстрілене відродження, публіцистика, тоталітаризм.*

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте культурне будівництво у радянській Україні в 20–30 рр. ХХ ст.
2. Що визначає зміст політики «українізації», яка з 1923 року стала офіційним партійно-державним курсом у радянській Україні?
3. Охарактеризуйте репресії проти митців.
4. «Розстріляне відродження» — умовна назва....
5. Чим пояснюється підтримка Української автокефальної православної церкви (УАПЦ) радянською владою в 1920-ті рр.?

Рекомендована література

1. Історія України. Нац. підручник за ред. В. Качкана. Видання 2-е перероблене і доповнене. К. 2019.
2. Історія української культури. Нац. підручник за ред. В. Качкана. Видання 2-е перероблене і доповнене. К. 2020.
3. Власов В., Кульчицький Ю., Панарін О. Історія України. Комплексне видання. К. 2021.
4. Зінкевич Р., Ратушна О., Нагірняк А. Історія державності та культури України. Львів. 2020.
5. Огієнко І.І. Українська культура. К. 2021.
6. Історія української культури (від стародавніх часів до ХІХ століття) / за ред. Ю. Сабадаш. К. 2020.
7. Бібліотека текстів з історії української культури, першоджерела з історії української літератури та мови, історії України. URL: <http://izbornyk.org.ua/>

Семінар № 5. Відлига 60-х років. Шістдесятники

План

1. Лібералізація спільного життя в Україні після смерті Й.В. Сталіна
2. Зародження та розвиток українського руху опору комуністичній системі
3. Культурне життя в Україні в другій половині 40 - на початку 50-х років
4. Післявоєнний період та "Відлига" 60-х років в українській культурі
5. Культура і духовне життя в Україні часів хрущовської "відлиги"
6. Культурні надбання української діаспори

Методичні рекомендації

Розглядаючи дану тему необхідно звернути увагу, що 1950-ті роки Україна вступила, перебуваючи в лещатах апогею нелюдського тоталітарного режиму, який з нечуваною жорстокістю втілювала комуністична партія, зміцнюючи диктатуру. Духовна атмосфера республіки і надалі залишалася отруєною злочинами проти людини, її розуму, волі, гідності. Усе це жахливо впливало на політичний, економічний, духовний стан української нації, її генофонд. Необхідність кардинальних змін в умовах післявоєнного світу розуміла радянська верхівка. Не згасала віра у крах тоталітарної комуністичної системи в очах мільйонів простих людей. Підсумовуючи вище сказане, варто згадати і про післявоєнний період та «Відлигу» 60-х років в українській культурі. Під час Другої світової війни всю територію України було окуповано німцями. Радянській владі, яка повернулася в Україну, необхідно було не тільки відбудувати зруйновану промисловість, а й відновити систему освіти, роботу наукових закладів, культурних установ. В умовах, коли Україна стала незалежною державою, набирає сили її культурне відродження.

По закінченню вивчення цієї теми необхідно оволодіти змістом таких категорій: *відлига, десталінізація, лібералізація, шістдесятництво*.

Питання до самоконтролю

1. Що таке «ждановщина»?
2. Як розвивались культура і духовне життя в Україні часів «відлиги»?
3. Що нового принесли в літературу та мистецтво «шістдесятники»?
4. Які мистецькі досягнення української діаспори?
5. Хто такий Григорій Ващенко?
6. Який внесок українства у світову культуру?
7. В чому суть українського національно-культурного відродження?
8. Що є новим в законодавстві України про культуру?
9. Які чинники розвитку української культури та її перспективи?
10. Які риси носить нова соціальна реальність?
11. Які перспективи має українська культура в новій соціальній реальності?

12. Які зміни відбулися в освіті, науці, релігійному житті?

Рекомендована література

1. Історія України. Нац. підручник за ред. В. Качкана. Видання 2-е перероблене і доповнене. К. 2019.
2. Історія української культури. Нац. підручник за ред.. В.Качкана. Видання 2-е перероблене і доповнене. К. 2020.
3. Власов В., Кульчицький Ю., Панарін О. Історія України. Комплексне видання. К. 2021.
4. Зінкевич Р., Ратушна О., Нагірняк А. Історія державності та культури України. Львів. 2020.
5. Огієнко І.І. Українська культура. К. 2021.

Семінар № 6. Культуротворчі процеси України в умовах незалежності

План

1. Культуротворчі процеси в Україні після здобуття незалежності
2. Реформування системи середньої, спеціальної та вищої освіти в Україні. Приєднання до Болонської системи вищої освіти
3. Розвиток сучасної української літератури. Поширення комерційних жанрів
4. Сучасне українське кіномистецтво, театр, образотворче та музичне мистецтво

Методичні рекомендації

Розгляд першого питання слід почати з соціально-політичної та культурно-мистецької ситуації в Україні після проголошення Незалежності України, коли відбувались процеси ідеологічної, національно-політичної, інституційної та інформаційної трансформації. Особливу увагу слід звернути на вплив ринкових відносин та масової культури у формуванні національного культурного простору, створення мережі культурної індустрії та культурної комунікації у зв'язку з виникненням Інтернету та поширенням цифрових технологій. У контексті другого питання слід згадати, що реформування освіти розпочалося ще в 1984 році, зокрема запроваджувалося навчання з 6 років, реорганізація 8-річних шкіл у 9-річні, середні в 11-річні. Після проголошення незалежності України і розбудови самостійної держави Україна створила принципово нові, формально цілком сприятливі умови для розвитку культури. У 1992 році було ухвалено «Основи законодавства про культуру», якими передбачені заходи подальшого розвитку української національної культури. У цьому ж році була розроблена Державна національна програма «Українська освіта в ХХІ ст.», прийнято «Закон про освіту». У цих документах передбачена демократизація освіти, посилення технічного забезпечення шкіл, видання підручників, створення університетських комплексів, мережі ліцеїв. У 2005 році Україна приєдналася до Болонського процесу з метою інтеграції національної освіти в європейський освітній простір.

Здійснюється перехід на триступеневу підготовку: бакалавр, спеціаліст, магістр. Вузи стають більш автономними. У системі Національної академії наук України створено декілька нових наукових інститутів: Інститут української археографії, Інститут української мови, Інститут народознавства. осягнення українських учених у галузі науки і техніки. Запроваджено систему президентських нагород 1995 року як форму консолідації нової, справді національної еліти. Окрім Почесної відзнаки Президента, затверджено орден Богдана Хмельницького, відзнаку «За мужність», орден Ярослава Мудрого, орден княгині Ольги. Готуючись до третього питання, здобувачам слід відзначити складність розвитку літературного процесу в Україні. Продовжують творити письменники й поети старшого покоління (І.Драч, В.Дрозд, Р.Іваничук, П.Загребельний, Л.Костенко, Ю.Мушкетик, Б.Олійник, Д.Павличко), дуже активно працюють письменники середнього покоління, дебютанти 1980-х років (Ю.Андрухович, О.Забужко, Ю.Винничук, В.Герасим'юк та ін.), заявила про себе й молодь, дебютанти ХХІ ст. (Л.Дереш, С.Жадан, Т.Маларчук). Література відчуває на собі тиск ринку, вона змушена йти за читачем (покупцем), продукуючи комерційні жанри (детектив, любовний роман, фентезі). Розвиток сучасного театрального мистецтва в Україні пов'язане передусім з діяльністю таких яскравих режисерів, як Р. Віктюк, Б. Жолдак, С. Донченко, Б. Шарварко. Дебютувала плеяда молодих драматургів – Н.Неждана, О. Миколайчук, О. Гончаров, Л.Паріс, К.Демчук та ін. Діє Національна спілка театральних діячів України, Національний центр театрального мистецтва імені Леся Курбаса. Скромнішими є успіхи сучасного українського кіномистецтва. Вийшло багато цікавих документальних фільмів, присвячених в основному, історичному минулому України. Створено декілька багатосерійних фільмів, серед них «Сад Гетсиманський» за мотивами творів І.Багряного, «Пастка» (за І.Франком), телесеріал «Роксолана» та ін. Розвиток української популярної музики останнього десятиліття пов'язаний з іменами І.Білик, П.Зіброва, Т.Повалій, О.Пономарьова, Руслани, А.Кравчука, Ані Лорак, В.Павлика, І.Сказіної та низки інших імен, їх поява і творча еволюція щільно пов'язана з необхідністю задоволення потреби у своїй національній популярній розважальній музиці як складовій шоу-бізнесу. Розвиток у сучасній музиці традицій народного мелосу та зарубіжної естради. Попмузика, рокмузика, джазмузика, бардівська пісня тощо. Спілка художників України є ініціатором консолідації творчої інтелігенції. Заснування Академії мистецтв у 1996 р. Цілісність українського культурного простору. Презентації українського мистецтва в Європі, США та Японії. Участь в мистецьких бієнале. Хвилі української міграції. Соціокультурне життя української діаспори.

По закінченню вивчення цієї теми необхідно оволодіти змістом таких категорій: *експресіонізм, кубофутуризм, абстракціонізм, конструктивізм*.

Питання до самоконтролю

1. Чим принципово відрізняється традиційна і сучасна картина світу?
2. Які залишки традиційного світогляду спостерігаються в сучасних українців?
3. Які здобутки має українська культура за радянський період?
4. Чому критика «патріархальної культури» актуалізує феміністичні рухи?
5. Як розвиток Масмедіа позначився на культурному житті українців?
6. Як на українському ґрунті розвивалися експресіонізм, кубофутуризм, абстракціонізм і конструктивізм?
7. Як в українській культурі реалізувалися стрітарт, перформанс і художня віртуалістика?

Рекомендована література

1. Історія України. Нац. підручник за ред. В. Качкана. Видання 2-е перероблене і доповнене. К. 2019.
2. Історія української культури. Нац. підручник за ред.. В.Качкана. Видання 2-е перероблене і доповнене. К. 2020.
3. Власов В., Кульчицький Ю., Панарін О. Історія України. Комплексне видання. К. 2021.
4. Зінкевич Р., Ратушна О., Нагірняк А. Історія державності та культури України. Львів. 2020.

Зміст

Вступ.....	3
1. Культура Давньоруської держави	4-8
2. Українська культура у XIV–XVI ст	8-11
3. Національно-культурне відродження України у XIX - XXст.	12-17
4. Українська культура в 1920-1930-х рр.....	18-19
5. Тема Відлига 60-х років. Шістдесятники	20
6. Культуротворчі процеси України в умовах незалежності	21-23
.....	

Історія державності і культура [Текст]: методичні рекомендації до семінарських занять для здобувачів освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр усіх спеціальностей денної форми здобуття освіти/уклад. Олеся Приймачук. – Ковель: ВСП «КПЕФК ЛНТУ», 2025. – 25 с.

Комп'ютерний набір і верстка:

Олеся ПРИЙМАЧУК

Редактор:

Олеся ПРИЙМАЧУК

Підп. до друку «___» _____ 2024. Формат 60х84/16. папірофіс.

Гарн.Таймс. Ум.друк. арк. _____ Обл.-вид. арк. ____ Зам. ____

Тираж _____ прим.

ВСП «КПЕФК ЛНТУ»

45000 м. Ковель, вул. Заводська, 23

Друк – ВСП «КПЕФК ЛНТУ»